

Алекса ШКУНДРИЋ, мастер*

Шкулић, Милан. 2022. Међународно кривично право: просторно важење кривичног права, кривично право међународног порекла, међународна кривичноправна помоћ, зачеци кривичног права ЕУ. Београд: Службени гласник, 833.

Међународно кривично право је једна од најмлађих правних дисциплина уопште. Суштински, све до краја Другог светског рата и потоњих процеса у Нирнбергу и Токију тешко да се и може говорити о њему као посебној дисциплини. Штавише, ретке су државе које су се до данас и сусреле са његовом практичном применом у већем обиму. Ипак, будући да у то „неславно друштво“ спада и Србија, имајући пре свега претежно негативно искуство са Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију, не чуди то што се у српској правној литератури протеклих неколико деценија појавило појачано интересовање за ту правну област.

Један од аутора који је својим делима веома допринео утемељењу и даљем развоју српске међународнокривичноправне мисли јесте професор др Милан Шкулић, са сада већ вишедеценијским искуством у тој дисциплини. Осим већег броја научних чланака, Шкулић је током своје универзитетске каријере из те области објављивао и радове монографског карактера, попут књига *Међународни кривични суд: надлежност и поступак* (2005) и *Међународно кривично право* (2020). Дело *Међународно кривично право: просторно важење кривичног права, кривично право међународног порекла, међународна кривичноправна помоћ, зачеци кривичног права ЕУ* представља круну његовог бављења међународним кривичним правом као дисциплином. Заправо, чини нам

---

* Сарадник у настави, Правни факултет Универзитета у Београду, Србија, aleksa.skundric@ius.bg.ac.rs.

се да нећемо претерати ако ту књигу оценимо и као најсвеобухватније системско дело из међународног кривичног права икада објављено на српском језику. Међутим, осим несумњиво великог значаја тог дела за развој српске међународнокривичноправне теорије, оно такође има и одређену практичну вредност, а поготово за рад државних органа у Републици Србији, за које је посебним законом¹ предвиђено да поступају у односу на одређена међународна кривична дела, попут Тужилаштва за ратне злочине и специјалних одељења Вишег, односно Апелационог суда у Београду. Такав својеврстан „спој“ теоријске и практичне оријентисаности књиге и није велико изненађење, поготово када се има у виду чињеница да је њен аутор, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, истовремено и судија Уставног суда Републике Србије, те у том капацитету упућен и на практична, а не само на теоријска правна питања.

Већ се на први поглед на садржај књиге види једна од њених основних карактеристика – изразита систематичност. Аутор се, наиме, потрудио да обрађену материју консеквентно подели на више нивоа, односно целина, чиме се постиже њена изузетна прегледност. У првом реду, цео садржај је подељен на петнаест главних поглавља, која су даље издељена на више мањих одељака.

Прво поглавље носи назив „Појам, основна начела и извори међународног кривичног права“. Као што се већ из самог наслова види, у том поглављу Шкулић настоји да одговори на нека од најапстрактнијих питања науке међународног кривичног права. У том смислу се посебно истиче навођење немалог броја могућих теоријских схватања међународног кривичног права у његовом тоталитету и појединих његових делова, попут међународног кривичног процесног права. Када је реч о начелима међународног кривичног права, од посебног је значаја подробна анализа начела законитости у међународном кривичном праву и са правнотеоријског и са практичног аспекта (49–69).

У наредном, другом поглављу Шкулић се бави правилима просторног важења кривичног законодавства. Наиме, према једном, у историјском смислу најстаријем схватању појма међународног кривичног права, које аутор наводи и објашњава у првом поглављу (35), оно се своди

---

¹ Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине, *Службени гласник РС* 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007, 104/2009, 101/2011 – др. закон и 6/2015.

управо на та правила просторног важења кривичног законодавства.² У том смислу је оправдано што је Шкулић у овом делу посвећеном међународном кривичном праву у најширем смислу речи обрадио и ту тематику.

Треће поглавље садржи веома интересантан и изузетно исцрпан приказ историјског развоја међународног кривичног права. Најпре се анализира његова „праисторија“, сасвим ретки историјски примери неких суђења која су имала одређене међународне елементе, да би се потом прешло на прве (додуше, неуспеле) покушаје успостављања међународног кривичног права као посебне гране права, те упоредо са тим и прве (такође неуспеле) покушаје међународних кривичних суђења. Посебна пажња је посвећена процесима у Нирнбергу и Токију након Другог светског рата јер су то прва права („успела“) међународна кривична суђења. Даље, Шкулић се бави *ad hoc* међународним кривичним трибуналима Савета безбедности Уједињених нација, а посебно Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију,³ а централно место тог дела књиге заузима његова критичка анализа легалности и легитимности оснивања тог трибунала (164–177). Имајући то у виду, пун смисао добија и ауторова основна теза о историјском развоју међународног кривичног права и правосуђа – реч је о једном неправoliniјском развоју, а усвајање Римског статута и оснивање сталног Међународног кривичног суда пре се може разумети као почетак једне нове традиције међународног кривичног права него као наставак старе, у којој су се пред органима међународног кривичног правосуђа гонили или само припадници у рату поражених држава (суђења у Нирнбергу и Токију) или је такво кривично гоњење било изразито селективно и пристрасно (као, на пример, у случају оснивања и праксе „Хашког трибунала“).

² Према таквим схватањима, међународно кривично право би, барем према својој природи, било веома слично међународном приватном праву, будући да би се сводило на систем својеврсних „колиззионих норми“ чији је задатак да одговори на питање у којим се ситуацијама (које могу имати и одређене елементе иностраности) има применити кривично право конкретне државе.

³ Имајући значај који је деловање тог, колоквијално названог „Хашког трибунала“ имало на Србију и, уопште, на све земље бивше СФРЈ, разумљив је Шкулићев метод којим он у целој књизи на одговарајућим местима указује на одређена правна решења (материјалноправна и/или процесна) која су постојала пред тим трибуналом. Следствено томе, у трећем поглављу, које је посвећено историји међународног кривичног права, аутор обрађује само одређена „општа питања“ која се тичу тог трибунала.

Након историје међународног кривичног права, аутор у четвртном поглављу прелази на проблематику општег дела међународног кривичног права.⁴ То је веома важан део међународног кривичног права који је до сада, што у самом позитивном праву, што у доктрини, у већој или мањој мери био занемариван у односу на неке друге делове те гране права.⁵ Због тога је и више него оправдана пажња коју му је Шкулић у својој књизи посветио. У суштини, он је у том поглављу обрадио сва најважнија питања која се уобичајено обрађују у системским делима посвећеним општем делу кривичног (материјалног) права, као што су општи појам (у овом случају међународног) кривичног дела и његови саставни елементи, облици учествовања у (међународном) кривичном делу и облици одговорности за (међународно) кривично дело, основи искључења одговорности за (међународно) кривично дело⁶ и, напослетку, питање казни и (не)застаревања (међународних) кривичних дела. Имајући у виду суштинску партикуларност међународног кривичног права, односно чињеницу да на тренутном степену његовог развоја не постоји универзално међународно кривично право већ онолико „међународних кривичних права“ колико има облика међународног кривичног правосуђа, ауторова анализа се првенствено бави правилима општег дела кривичног права садржаним у Римском статуту сталног Међународног кривичног суда, као до сада најзначајнијем облику међународног кривичног правосуђа. Ипак, на одговарајућим местима, аутор с правом указује и на одређена решења која су постојала и у правима неких, сада већ историјских облика међународног кривичног правосуђа те тако, примера ради, говорећи о институту командне одговорности, објашњава и критикује његову најширу варијанту у историјском смислу, односно тзв. заједнички злочиначки подухват који је настао као плод праксе „Хашког трибунала“.

⁴ Пун наслов четвртог поглавља гласи „Општа кривичноправна правила одговорности за међународно кривично дело (општи део међународног кривичног права)“.

⁵ Попут посебног дела материјалног права и процесног права, која су примењивана пред конкретним облицима међународног кривичног правосуђа.

⁶ Аутор је под тај термин, у складу са позитивним међународним кривичним правом, подвео и основе који се у (европскоконтиненталној) доктрини означавају као основи искључења противправности (основи оправдања) и основе који се означавају као основи искључења кривице (основи извињења).

У петом поглављу⁷ аутор издваја одређене заједничке (опште) карактеристике за сва конкретна међународна кривична дела, односно кривична дела која имају одговарајућу међународноправну компоненту, те такође исцрпно указује на међународноправни основ регулисања бројних кривичних дела у унутрашњем праву, попут прања новца (члан 245 КЗ), повреде равноправности (члан 128 КЗ) итд. Потом се у шестом поглављу⁸ посебно обрађује пиратерија, и у правноисторијском смислу као најстарије међународно кривично дело и у смислу позитивног права Републике Србије (члан 294 КЗ), али и нека друга кривична дела против безбедности јавног саобраћаја прописана кривичним правом Републике Србије.

Седмо поглавље носи наслов „Кривична дела која спадају у надлежност Међународног кривичног суда“. Сходно наслову, Шкулић спроводи темељну анализу сва четири кривична дела из стварне надлежности Међународног кривичног суда, што, имајући у виду да су сва та кривична дела веома сложена те да нека од њих имају изразито велик број облика, не представља лак посао. Притом, сваком од њих аутор најпре приступа правноисторијским методом, да би их касније подвргао класичној догматској анализи. У осмом поглављу⁹ књиге обрађена су међународна кривична дела у ужем смислу, садржана у глави XXXIV Кривичног законика Републике Србије.¹⁰ То су кривична дела која су комплементарна кривичним делима прописаним Римским статутом. У том смислу, изузетак представља једино кривично дело агресивног рата (члан 386 КЗ), које се битно разликује од кривичног дела агресије прописаног Римским статутом, а то је последица чињенице да Република Србија није ратификовала амандмане на Римски статут усвојене у Кампали 2010. године, којима је, између осталог, кривично дело агресије коначно било дефинисано.

⁷ Пун наслов петог поглавља гласи „Посебни део међународног кривичног права – опште карактеристике међународних кривичних дела/кривичних дела која имају одговарајућу међународноправну компоненту“.

⁸ Пун наслов шестог поглавља гласи „Пиратерија као најстарије/традиционално међународно кривично дело и друга сродна кривична дела против безбедности јавног саобраћаја“.

⁹ Пун наслов осмог поглавља гласи „Основна међународна кривична дела садржана у глави XXXIV Кривичног законика комплементарна одредбама Римског статута“.

¹⁰ Кривични законик, *Службени гласник РС* 85/2005, 88/2005 – испр. 107/2005 – испр. 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94//2016 и 35/2019.

Након обраде међународних кривичних дела у ужем смислу која су инкриминисана у унутрашњем праву Републике Србије, Шкулић у деветом¹¹ и десетом¹² поглављу издваја и посебно анализира кривична дела расне и друге дискриминације (члан 387 КЗ) и тероризма (члан 391 КЗ), као и са њима повезана кривична дела. Осим догматске анализе тих кривичних дела, аутор чини и својеврстан екскурс упоредноправним приказом инкриминисања одобравања, негирања односно релевантног минимизирања одређених најтежих међународних кривичних дела у немачком праву, конструкцијом инкриминације која се колоквијално назива „Аушвиц лаж“. Такође, значајно је поменути и уводни део десетог поглавља, које се тиче тероризма, у којем Шкулић, излажући о тероризму уопште, односно о тероризму као појави, показује и завидан степен познавања криминологије као ванправне кривичне науке. Коначно, у једанаестом¹³ поглављу се анализирају остала кривична дела садржана у глави XXXIV КЗ, као што је кривично дело трговине људима (члан 388 КЗ).

Дванаесто поглавље, које носи наслов „Кривични поступак пред Међународним кривичним судом“ у целини је посвећено проблематици кривичне процедуре пред тим, за сада првим и јединим, сталним обликом међународног кривичног правосуђа. Конструкција тог кривичног поступка, која у себи садржи и елементе европскоконтиненталног и елементе адверзијалног (англосаксонског) кривичног поступка, захтева поседовање продубљених знања из области упоредног кривичног процесног права, уколико се жели ухватити у коштац са њеном научном обрадом. Квалитетом и обимом анализираних питања, Шкулић је показао да је један од најбољих савремених српских познавалаца управо кривичнопроцесне компаративистике, а поготово да суверено влада устројством и системом адверзијалне кривичне процедуре.¹⁴ Сама излагања правила поступка пред Међународним

¹¹ Пун наслов деветог поглавља гласи „Расна и друга дискриминација као кривично дело против човечности и других добара заштићених међународним правом“.

¹² Пун наслов десетог поглавља гласи „Тероризам и друга кривична дела терористичког карактера у глави XXXIV Кривичног законика Србије“.

¹³ Пун наслов једанаестог поглавља гласи „Друга међународна кривична дела у глави XXXIV Кривичног законика Србије“.

¹⁴ Шкулић је своја знања из области англосаксонског кривичног процесног права посебно показао на примеру кривичног процесног права САД, као данас типичног представника адверзијалне кривичнопроцесне традиције, које је на системски начин обрадио у својој недавно објављеној монографији *Основи кривичног права Сједињених Америчких Држава* (2021, 242–357).

кривичним судом прате систематику уобичајену за уџбенике из кривичног процесног права – најпре се излажу правила која спадају у његов општи, а потом и правила која чине његов посебни део. У том смислу аутор најпре излаже¹⁵ о надлежности Међународног кривичног суда те о основним процесним субјектима и њиховим функцијама, а затим прелази на анализу појединих стадијума и фаза поступка. Шкулић се не либи ни да на одређена решења из Римског статута и/или Правила о поступку и доказима изнесе примедбе, те тако, примера ради, критици излаже решење према којем је предвиђено да, осим стручњака за кривично право, кандидати за судије Међународног кривичног суда потпуно равноправно могу бити и стручњаци из неких других области међународног права које по својој садржини нису кривичноправне (међународно хуманитарно право и међународно право људских права), будући да се од судија Међународног кривичног суда очекује да решавају питања кривичноправног карактера (524–525). Уз то, као још један пример ауторове критике актуелних решења поступка пред Међународним кривичним судом можемо навести указивање на недовољну регулисаност питања изрицања казне (661–662).

У тринаестом поглављу књиге говори се о међународном кривичном извршном праву.¹⁶ То је област која је, као уосталом и кривично извршно право уопште, неправедно запостављена у науци, иако има несумњив значај за „затварање круга“ кривичноправне реакције на криминалитет.¹⁷ У том смислу, Шкулић излаже и анализира још увек донекле рудиментарна правила међународног кривичног извршног права.

Четрнаесто поглавље, „Међународна кривичноправна помоћ“, подељено је на четири целине. Најпре је дат кратак осврт на теоријска питања међународне правне помоћи у кривичним стварима, те се у том смислу наводи њена традиционална теоријска подела на малу и велику

---

¹⁵ На овом месту указујемо на то да је излагање о начелима поступка пред Међународним кривичним судом садржано у првом поглављу књиге, непосредно након излагања о начелу материјалног међународног кривичног права (76–102).

¹⁶ Пун наслов тринаестог поглавља гласи „Елементи међународног кривичног извршног права“.

¹⁷ У литератури се, наиме, истиче да је „сврха прописивања и изрицања кривичних санкција и њиховог извршења јединствена, што указује на садржинску повезаност материјалног (и процесног, прим. А. Ш.) и извршног кривичног права“ (Срзентић, Стајић, Лазаревић 1986, 11).

кривичноправну помоћ (700–701). Потом се аутор бави општим правилима, али и посебним врстама међународне кривичноправне помоћи у кривичном праву Републике Србије. Након тога укратко се излаже о Интерполу и његовој улози у поступцима међународне кривичноправне помоћи. Последња целина у том поглављу бави се међународном сарадњом и кривичноправном помоћи са Међународним кривичним судом.

Последње, петнаесто поглавље¹⁸ посвећено је кривичном праву Европске уније као праву у (потенцијалном) настајању.¹⁹ Као посебне целине обрађују се основни заједнички кривичноправни механизми на нивоу ЕУ, деловање Суда правде ЕУ у кривичноправној области и основи међународне кривичноправне помоћи на нивоу ЕУ.

Осврт на теме којима се Шкулић у овој књизи бавио још једном потврђује на почетку изражену констатацију – да је то најсвеобухватније системско дело из области међународног кривичног права икада објављено на српском језику. Сам начин на који је аутор приступио тим темама је такав да се оне максимално приближавају читаоцу, и то не само оном који је стручњак из области кривичног права, већ у великој мери и читаоцима-лаицима. Наиме, осим већ наглашене систематичности рада, Шкулић пише јасним, прецизним језиком, без непотребних убичајених фраза, што његов текст чини пријемчивим и занимљивим за читање. Квалитету самог рада значајно доприноси и веома опширна коришћена литература, што домаћа, што страна,²⁰ и немали број обрађених одлука из судске праксе националних и међународних судова.

Иако постоје извесне зебње у том погледу, што оправдано, што неоправдано, ипак сматрамо да ће међународно кривично право опстати као посебна грана права те да ће се даље развијати већом или мањом

---

¹⁸ Пун наслов петнаестог поглавља гласи „Основни кривичнопроцесни/кривичноправни механизми на нивоу Европске уније и зачеци кривичног права ЕУ“.

¹⁹ Напомињемо да је Шкулић основне теоријске поставке о кривичном праву ЕУ, те свој начелни став о њима, изнео у првом поглављу књиге (37–38).

²⁰ Обимности, квалитету и актуелности коришћене литературе значајно су допринели истраживачки студијски боравци аутора у Немачкој, поготово у два наврата (2003–2005. и 2019) на Институту за инострано и међународно кривично право „Макс Планк“ у Фрајбургу (који је недавно преименован у Институт за истраживање криминалитета, безбедности и права „Макс Планк“), на основу истраживачке стипендије, односно алумни програма Хумболтове фондације.

брзином²¹ те да је неопходно наставити са даљом едукацијом српских правника у тој дисциплини. Имајући то у виду, чини нам се неспорним да ће ово ново, капитално Шкулићево дело не само у годинама, већ и у деценијама које долазе представљати најзначајније средство за стицање продубљених знања из међународног кривичног права.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Бабић, Милош. 2011. *Међународно кривично право*. Бања Лука: Правни факултет у Бањој Луци.
- [2] Срзентић, Никола, Александар Стајић, Љубиша Лазаревић. 1986. *Кривично право Социјалистичке Федеративне Републике Југославије – општи део*. 13. издање. Београд: Савремена администрација.
- [3] Стојановић, Зоран. 2017. *Међународно кривично право*. 10. издање. Београд: Правна књига.
- [4] Шкулић, Милан. 2005. *Међународни кривични суд: надлежност и поступак*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- [5] Шкулић, Милан. 2020. *Међународно кривично право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- [6] Шкулић, Милан. 2021. *Основи кривичног права Сједињених Америчких Држава*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.

---

²¹ И у литератури се констатује да „остаје реална нада да ће Међународни кривични суд даљим развојем међународног кривичног права постати респектабилна институција, чије ће избегавање сваку државу коштати бар дела њеног угледа који ужива у међународној заједници“ (Стојановић 2017, 186), односно да је „међународно кривично право постало самостална правна дисциплина која је ненадомјестива за сузбијање оних облика савременог криминала који угрожавају основне вриједности човјечанства, а посебно оних најопаснијих којима се државе појединачно нису у могућности адекватно супротставити“ (Бабић 2011, 27).